

Faiq Ələkbərli

AMEA Fəlsəfə
İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi,
dosent, fəlsəfə üzrə
fəlsəfə doktoru

VII Yazı

Ona görə də, indiki farsdilli şiəçi "Mollalar" rejimi da yaxşı anlayırlar ki, "İran İslam Respublikası"nın hakimiyyətini, onun parlamentini, dini rəhbərliyini Azərbaycan türklərindən tamamilə kənar tutmaq ağılsızlıq, məntiqsizlikdir. Heç bunu, ingilis-amerikan qüvvələrinin əliylə hakimiyyətə gətirilmiş farsdilli Pəhləvilər bacara bilmədilər. Sadəcə, Pəhləvilər dövründə də yüksək, məsul vəzifə tutan Türk məmurlarının, Türk millət vəkllərinin, Türk dini rəhbərlərinin əksəriyyətinin şüurunda "İran"ın bütövlüyü, "irançılıq" əsas yer tuturdu. Doğrudur, Azərbaycandan olan türk məmurlar, dini rəhbərlər, millət vəklləri arasında da Azərbaycan türklərinin "İran İslam Respublikası"ndakı mövcud durumla razılaşmayanlar var. Özəlliklə, Türk dilinin orta məktəblərdə tədris olunmaması, Türk dilində mətbuatın azlığı, Urmiya gölünün quruması, Azərbaycan türk torpaqlarının digər ostanlar arasında bölüşdürülməsi, Oğuz-Türk mədəniyyətinə biganə münasibət və digər məsələlər buraya aiddir. Bütün bular isə, "İran", "irançılıq" eyni zamanda şiəçilik ideologiyaları adı altında istismar olunan türkləri, o cümlədən Azərbaycan türklərini yeni yollar aramağa məcbur edir. Bunu, son günlərdə yaradılmış Türk millət vəkllərinin fraksiyası da bir daha ortaya qoymuş oldu. "İran" parlamentinin az qala yansını təşkil edən Türk millət vəkllərinin Fraksiyasının yaradılması da göstərdi ki, son yüz ildə "İran", "irançılıq" ideologiyasının Türklərin ya da Azərbaycan türklərinin varlığını inkar üzərində qurulması əsasən, heç nəyi dəyişdirməmişdir.

Təbii ki, bu günə qədər türklərin, o cümlədən Azərbaycan türklərinin indiki "İran İslam Respublikası"nda tamamilə təsirsiz hala gətirilməsinə yaxın 10 yüz ildə Azərbaycan Türk sülalələrinin (Atabəylər, Elxanilər, Qaraqo-yunlular, Ağqoyunlular, Səfəvilər, Əfşarlar vəb.) burada hakimiyyət sürməsi faktı əsas rol oynayır. Əslində məhz Oğuz-Türk sülalə dövlətlərinin sayəsində indiki "İran İslam Respublikası" mövcuddur, dünyada müəyyən bir nüfuzu vardır. Halbuki indi "İran"da hakim qüvvə olan ərənci farslar, farsdillilər son on (10) əsrə demək olar ki, Türklər, o cümlədən Azərbaycan Türkləri qədər bu ərəzilər üçün savaş verməmiş, onun böyüməsində və mövcudluğunda həlledici rol oynamamışlar. Oğuz-Türk boylarının gücü və idrakıyla qurulmuş Səfəvilər, Əfşarlar və Qacarlar dövründə bu torpaqlar üçün yüzlərlə savaşlar aparmış, eyni zamanda yüzminlərlə, milyonlarla övladlarını bu yolda qurban vermişlər. Belə olduğu təqdirdə, Türklər, Azərbaycan türkləri necə ola bilər ki, Səfəvilərdən, Əfşarlardan, Qacarlar-

dan imtina etsinlər?! Onlar bu savaşları apararkən Fars milləti, ya da Farsistanla deyil, ilk növbədə Oğuzluğu, Türklüyü, Azərbaycanlığı ilə öyünmüşlər.

1925-ci ildə Böyük Britaniyanın birbaşa dəstəyi ilə Qacarlar dövlətini qanunsuz olaraq devirərək onun yerinə "İran-Pəhləvi" adlı saxta bir hökumət quran, daha sonra bu saxtakarlığı "İran İslam Cümhuriyyəti" ismiylə 1979-cu ildən indiyə qədər davam etdirən "şiəçi-irançı mollalar"la qarşı əsas gücün Türklər, o

raq qəsb etdiklərini yaxşı bilirler, bunu yaxşı bildikləri üçün də məcburən bu addımları atırlar. Vaxtilə irançı-şiəçi "mollalar" bu qanunsuzluqlarını Əhəmənilər və Sasanilərdən qalma dövlətçilikləriylə, bu çağırılıqlardan onlardan əvvəl və sonra mövcud olmuş Türk dövlətçiliyini ört-basdır etmək istəsələr də, bu çox da uğurlu alınmayıb. Onlar yaxşı bilirler ki, Avropluların da yardımıyla ortaya qoyduqları bu cür aldatmacalar, quramalar müvəqqətidir və Türkün varlığı gec-tez onların

nin təmsil olduğu fraksiyanın yaradılması, eyni zamanda Azərbaycanda 6 illik ibtidai təhsil üçün Ana dili dərsliyinin hazırlanması müsbət amillər olsalar da, bunu böyük bir uğur hesab edib şişirtmək də, eləcə də "mollalar"ın oyunu sanıb tamamilə gözardı etmək də doğru deyildir. Doğrudur, bu gün Qacarlar dövlətində qanunsuz olaraq oturan "irançı-şiəçi" qılıqlı "mollalar"ın qismən də olsa, bu addımları atmaqla Türk varlığıyla razılaşmalı olmaları ən azı 1925-ci ildən indiyə qədər

şiəçiliklə saxlamaq mümkün deyildir. Azərbaycan türklərinə edilən son "güzəştlər"in arxasında irançılıqla farsçı şiəçiliyin çöküşü kimi acı həqiqət dayanır. Bu "güzəştlər" qanunsuz irançı-şiəçi "molla" ağalığının ciddi siqnallarıdır. Bu "güzəştlər" o deməkdir ki, "şiəçi-irançı mollalar" Azərbaycanla, Azərbaycan türkləriylə bir yerdə, bir dövlətdə yaşamaq istəyirlərsə, ya vaxtilə ingilislərin, almanların daha sonra amerikalıların oyununa gəldiklərini açıqca ortaya qoyub qanunsuz sa-

"Molla"-Ariyançı İran dövrü və Güney Azərbaycan Milli Hərəkatı

cümlədən Azərbaycan Türkləri olması şübhəsizdir. 1925-ci ilədək Qacarlarda, yeni öz dövlətlərində pis-yaxşı yaşayan Azərbaycan Türklərinin "İran-Pəhləvi" və "İran İslam Cümhuriyyəti" dövlərində ön plana çıxmasının əsas səbəbi qanunsuz hakimiyyətə gələnlərin, özlərini türklər qarşısında ağa kimi apararaq bütün haqq və hüquqlarını tapdalmaları, qanları bahasına qurulmuş dövlətin din-məzhəb qarda-

saxta "İran-İslam" adlı qurama dövlətçiliyini məhv edəcəkdir. Ona görə də şiəçi-irançı "mollalar" iktidarı oyun oynayırlar. **Belə ki, qanunsuz olaraq "hakim" qüvvəyə çevrildikləri gündən (1925) üzvi bəri bir tərəfdən Türklərin, o cümlədən Azərbaycan türklərinin milli varlığına fəsiləsiz olaraq qəsd edir, yeni onun dilini, mədəniyyətini, əxlaqını, həyat tərzini aşağılayırlar. Buna paralel olaraq da Azərbaycan türklərinin "İran-**

apardıqları antitürk ideologiyasının az-çox uğursuzluğunu ortaya qoyur. Ancaq Qacarlar-Türk Parlamentini "İran-Fars Parlamentinə" çevirərək biz türklərə Türk Fraksiyasını "bəxş" edənlərə, eləcə də avropalıların əliylə yağmaladıqları Türk dövlətinin yerində qurduqları qanunsuz "hakimiyyətləri" dönəmində Ana dili-Türk dilinin aradan qaldırılıb indi bu yöndə hansısa kiçik bir güzəştə gedənlərə haqq etdikləri yerlərini

həbləndikləri dövləti öz ziyələrini geri verməli, ya da ölkənin ən azından iki hissəyə bölünməsinə razı olub yalnız Farsistanda və ətrafında ağalılıqlarına davam etməlidirlər.

Hazırda 1990-cı illərin başlarında "Sovet Azərbaycanı"nın SSRİ-nin tərkibindən çıxaraq müstəqilliyini bərpa etməsi, eyni zamanda ilk dövrlərdə əsasən, daha sonra qismən Türk ruhunu ifadə etməsi "İran Azərbaycanı"nda geniş əks-səda doğurmuşdur. Belə ki, "İran Azərbaycanı" kəliməsindəki "İran" kimliyinə və vətəninə etiraz olaraq Azərbaycanın güneyində yaşayan soydaşlarımız iki vacib şüar irəli sürməkdədirlər: 1) "Haray, haray mən Türkmən!"; 2) "Azərbaycan var olsun, istəməyən kor olsun!" ya da "Azərbaycan İran deyildir!". Gördüyümüz kimi, hər iki şüar birmənalı şəkildə "İranlı" ya da onun kiçik forması olan "azəri" milli kimliyinə, eyni zamanda "İran" adlı vətən-ölkə kimliyinə qarşı isə dəqiq şəkildə Türk etnik kimliyiylə Azərbaycan vətəni kimliyi qoyulur. Çünki "Mən Azərbaycanam", "Mən Türkmən" ikiliyi vətən və millət ya da millət və vətən anlayışlarının milli düşüncədə daşlaşması, monolitləşməsidir. Deməli, Güney Azərbaycan türklərinin əsas yolu Güney Azərbaycanın vətən və milli kimlik baxımından "İran"a bağlı olmadığını isbat etmək, bu anlamda "İran Azərbaycanı" anlayışının yerinə də "Türk-Turan Azərbaycanı" düşüncəsini formalaşdırmaqdır. Bizcə, son zamanlarda bu yolda Güney Azərbaycan Türk aydınlarından Səhənd, M.Zehtabi, Əli Təbrizli, Həmid Nitiq, Qulamrza Səbri Təbrizi, Cavad Heyət, Həsən Dəmirçi, Səid Muğanlı, Abbas Lisani, Lətif Həsənli və başqaları böyük əmək sərf ediblər.

Bütöv Azərbaycan ideyası ilə vaxtilə ən fəal təşkilatlardan biri 1997-ci ildə ABŞ-in Los-Anjeles şəhərində təsis olunmuş Dünya Azərbaycanlıları Konqresi (DAK) olmuşdur. Səadət Kərimi yazır: "DAK bütün Azərbaycan Türklərinin səsinə dünya ictimai rəyində duyurmaq, Dağlıq Qarabağın işğalı, Xocalı soyqırımını, İranda Azərbaycan Türklərinin haqları kimi məsələlərə çözümlər tapmaq məqsədilə oluşturulan bir qurum və dünyadakı Azərbaycan diasporunun bir hissəsini birləşdirən beynəlxalq bir təşkilatdır. 2005-ci ildə təşkilat parçalandı və DAK adlı iki qurum fəaliyyət göstərməyə başladı. Onlardan birinə Cavad Dərəxti, digərinə Məhəmmədrza Xəstə rəhbərlik edirdi. Sonradan Məhəmmədrza Xəstənin rəhbərlik etdiyi DAK öz adını dəyişərək Demokratik DAK (DDAK) adlandırdı."

İrançı-şiəçi mollalar dərk etməyə başlayıblar ki, Qacarlardan qəsb etdikləri dövləti nə irançılıq, nə də şiəçiliklə saxlamaq mümkün deyildir. Azərbaycan türklərinə edilən son "güzəştlər"in arxasında irançılıqla farsçı şiəçiliyin çöküşü kimi acı həqiqət dayanır. Bu "güzəşt"lər qanunsuz irançı-şiəçi "molla" ağalığının ciddi siqnallarıdır.

şı saydıqlarının əliylə əleyhinə çevrilmələri olmuşdur. Əgər Qacarlar dövləti dövründə fars, türk, kürd, ərəb, lur fərqi qoyulmadan hər bir etnik qrupun dilinə, mədəniyyətinə, əxlaqına, həyat tərzinə saygı göstərilirdisə Türkün qurduğu dövlətdə ingilislərin oyuncağı olaraq "hakim" olan "irançı"ların özəlliklə, Türk düşmənciliyi qəsdli xarakter daşımışdır.

Belə ki, irançı-şiəçi "mollalar" Türksöylü millət vəkllərinin təmsil olduğu fraksiyanın yaradılmasına icazə verməsinin ardınca, Azərbaycanda 6 illik ibtidai təhsil üçün Ana dili dərsliyi hazırlanması haqqında qərar da qəbul edib. Farsların öncüllüyündəki sözdə demokratik "İrançılar"la, sözdə dinçi-şiəçi "mollalar" Türk dövlətini qanunsuz ola-

fars" kökənli olması təbliğatını aparır, ortaq yurd və ortaq kimlik anlayışında "İran", "İranlı", "İran mədəniyyəti" kimliyini üst səviyyəyə qaldırmağa çalışırlar. Digər tərəfdən şiəçi-irançı "mollalar" din amilindən yararlanaraq Azərbaycan türklərinin müsəlman kimliyini qanunsuz ağalılıqları yolunda bir oyun halına salmışlar. Bir sözlə, şiəçi-irançı "mollalar" hər iki amildən istifadə edərək qanunsuz ələ keçirdikləri Türk dövlətinin yenidən əsil sahiblərinə qayıtmamasına çalışırlar.

Bu anlamda şiəçi-irançı "mollalar"ın son zamanlarda Türklərin, o cümlədən Azərbaycan türklərinin xeyrinə atdığı kimi görünən addımlara çox həssas yanaşmalıdır. Qacarlardan qəsb olunmuş Parlamentdə əsasən Türksöylü millət vəklləri-

göstərənə qədər əsas hədəfimizdən uzaqlaşmamalıyıq. Çünki irançı-şiəçi "mollalar" bu addımları atmağa məcbur olsalar da, ancaq onların da özlərinə görə müəyyən planları var. Şübhəsiz, "irançı-şiəçi" qılıqlı "mollalar" bu addımları atmaqla Azərbaycan Türklərini əsas hədəfdən yayındırmaq, bununla da qanunsuz ağalılıqlarını sürdürmək məqsədi güdürlər. Bu anlamda buna oxşar digər "gözlənilməz" addımlar da atmağa davam edəcəklər. Belə bir durumda Azərbaycan türkləri daha soyuqqanlı davrana-raq Qacarlar dövründə qəsb olunmuş dövlətçiliyini bərpa etməyə çalışmalıdırlar.

İrançı-şiəçi mollalar dərk etməyə başlayıblar ki, Qacarlardan qəsb etdikləri dövləti nə irançılıq, nə də